

Studentų kūrybiškumo, asmenybės bruožų ir gimimo eiliškumo sąsajos

Daiva Grakauskaitė-Karkockienė

Docentė socialinių mokslų (psichologijos) daktarė

Lietuvos edukologijos universiteto

Ugdymo mokslų fakulteto

Psichologijos didaktikos katedra

Studentų g. 39-328, LT-08106 Vilnius

El. paštas: daiva.karkockiene@leu.lt

Straipsnyje pristatomas Lietuvos edukologijos universiteto (LEU) socialinių mokslų ir meninio profilio studentų kūrybiškumo, asmenybės savybių ir gimimo eiliškumo sąsajų tyrimas. Rezultatai parodė, kad socialinių mokslų ir meninio profilio studentų kūrybiškumo skirtumai nėra reikšmingi. Nustatyta teigiama kūrybiškumo ir asmenybės atvirumo priklausomybė. Statistiškai reikšmingų kūrybiškumo ir gimimo eiliškumo skirtumų nerasta. Tyrimas taip pat atskleidė, kad jauniausiems vaikams šeimoje būdingi didesni ekstraversijos įverčių rodikliai.

Pagrindiniai žodžiai: kūrybiškumas, asmenybės bruožai, gimimo eiliškumas, meninio profilio ir socialinių mokslų studentai

Įvadas

Pirmieji kūrybiškumo tyrimai buvo pradėti JAV psichologo J. P. Guilfordo (1950). Per praėjusį laikotarpį iki šių dienų buvo atlikta daugybė tyrimų, vertinant kūrybingos asmenybės bruožus, kūrybos procesą, kūrybos rezultatų kriterijus. Psichologai per minimą laikotarpį siekė apibrėžti kūrybiškumo sąvoką, tačiau kūrybiškumas yra toks sudėtingas psichologinis konstruktas, kad tyrėjams iki šiol nepavyko susitarti, kaip tinkamai jį apibrėžti. Todėl kūrybiškumo apibrėžimų yra daugiau negu šimtas. Ir vis dėlto dauguma autorių sutaria, kad *kūrybiškumas suprantamas kaip gebėjimas išvelgti problemas, kelti naujas idėjas, mąstyti savarankiškai, originaliai, greitai ir lengvai orientuotis probleminėje situacijoje, rasti savitą problemos sprendimo*

būdą. Apžvelgus Lietuvos ir užsienio autorių kūrybiškumo tyrimus per visą minėtą laikotarpį, būtų galima išskirti tris pagrindinius tirtus kūrybiškumo komponentus: kognityvinius, asmenybės ir motyvacininius-emocinius (Grakauskaitė-Karkockienė, 2003). Šis tyrimas yra skirtas studentų asmenybiniams kūrybiškumo komponentams ir galimoms sąsajoms su gimimo eiliškumu nustatyti.

Asmenybiniai kūrybiškumo komponentai. Asmenybės ypatumai yra vieni iš reikšmingiausių kūrybiškumui turinčių įtakos veiksnių. Tačiau bendro požiūrio, kokiais ypatumais išsiskiria kūrybinga asmenybė, nėra. Dauguma autorių nurodo skirtingus kūrybingos asmenybės bruožus. M. Csikszentmihalyi (1996) išskyrė tokius kūrybingos asmenybės ypatumus, kurie, atrodytų, prieštarauja vienas kitam. Visų

pirma, kūrybingi asmenys išsiskiria didele fizine energija, gali ilgai išlikti susikonzentravę ties pasirinkta veikla. Jie protingi ir kartu – naivūs, gali turėti lakią vaizduotę ir kartu – neprarasti realybės pojūčio. Kūrybingi žmonės linkę ir į ekstravertiškumą, ir į intravertiškumą, yra konservatyvūs, tačiau ir nepaklusnūs. Kūrybingų žmonių atvirumas ir jautrumas dažnai juos verčia kentėti, patirti stiprias emocijas. Kūrybingi žmonės dažnai turi priešingai lyčiai priskiriamų bruožų (kūrybingos merginos gali būti dominuojančios ir agresyvios, o kūrybingi vaikinai jautresni ir mažiau agresyvūs negu mažiau kūrybingi vaikinai).

Asmenybės ypatumams formuotis ypač didelę reikšmę turi ugdytojų požiūris į asmenybę. Neabejotina, kad ypač neigiamą įtaką kūrybiškumui turi savo kūrybiškumo neįsisąmoninimas, menkinimas, nepakanamas vertinimas, kuris labiausiai priklauso nuo kitų išsakytos nuvertinančios nuomonės ir nuolatinės kritikos. Aplinkinių nuoširdus pagyrimas, teigiama mokytojų ar tėvų nuomonė apie realius pasiekimus sustiprina pasitikėjimą kūrybinėmis galiomis. Todėl svarbu tirti, atpažinti ir mokyti įsisąmoninti įvairius asmenybės kūrybiškumo aspektus, kad būtų galima geriau suprasti, kaip tikslingiau ugdyti kūrybingą asmenybę. Svarbu pastebėti, ugdyti ir įvertinti asmenybės savybes, susijusias su kūrybiškumu, tada būtų galima tikslingiau taikyti įvairias programas, metodus, skatinančius kūrybiškumą.

P. Olszewski-Kubilius (2000) manymu, daugelis kūrybinio talento plėtros tyrėjų sutaria, kad individualios savybės, ypač asmenybė ir motyvacija, yra svarbiausi kūrybinių pasiekimų veiksniai. Pasak autorės, talentingų asmenybių aplinkos sąlygos, ypač vaikystė, šeimos aplinka padeda

išugdyti asmenybės savybes, kurios yra palankios kūrybiniam pasiekimams. Iš jų minėtinos šios: vienatvės poreikis, gebėjimas susidoroti su didele įtampa ir kraštutinumais, laisvė nuo standartų, intelektinės ar kūrybinės veiklos naudojimas emocijoms patenkinti. P. Olszewski-Kubilius (2000) teigimu, kūrybingi asmenys yra abejingi socialinėms konvencijoms. Jie jaučiasi laisvi vadovautis savo vidiniu balsu, nepaisyti tradicinių būdų ir imtis netipiškų profesijų. Asmenys, kurie atkakliai siekia savo tikslų, mažiau domisi tradiciniais sprendimo būdais, yra atviresni ieškojimams ir turi kompleksinę, įvairiapusiškesnę požiūrį į supančius juos reiškinius.

K. M. Sheldon (1995) teigia, kad asmeninė autonomija yra pagrindinis kūrybingos asmenybės bruožas. Tyrimo rezultatai parodė, kad nepriklausomumo bruožai yra susiję su kūrybiškumu (tačiau nepriklausomas žmogus nebūtinai yra kūrybiškas – nepriklausomybė yra tik vienas iš daugelio asmenybės bruožų, susijusių su kūrybiškumu).

F. Kodman (1984) nurodo, kad talentingas asmuo yra apibūdinamas kaip perfekcionistas, nesaugus, nesubrendęs, apsėstas, neatitinkantis „normų“, atsiskyręs ir užsispyręs. Nurodomi ir teigiami bruožai: kūrybingi asmenys yra nuoširdūs, mieli, estetiški, aiškiai mąstantys, idealistai ir sentimentalūs. Apibendrinant galima pažymėti, kad nėra bendros nuomonės apie kūrybingos asmenybės ypatumus.

Pastaruoju metu psichologijos tyrimuose plačiai taikomas Didžiojo penketo klausimynas, kuriame atskleidžiami penki svarbiausi asmenybės bruožai. R. McCrae ir P. Costa (cit. pgl. R. Helson, 1999) teigia, kad apie 20–30-uosius gyvenimo

metus susiformuoja tam tikras žmogaus bruožų derinys, kuris išlieka visą likusį gyvenimą. Autoriai išskyrė šiuos penkis pagrindinius bruožus: neurotizmą (angl. *neuroticism*), ekstraversiją (angl. *extraversion*), sąžiningumą (angl. *conscientiousness*), sutariamumą (angl. *agreeableness*), atvirumą (angl. *openness*). Tačiau iki šiol labai mažai tirta, kokiais asmenybės bruožais išsiskiria kūrybingos asmenybės. Tyrimų duomenys, kokiais bruožais išsiskiria kūrybingos asmenybės, yra negausūs ir gana prieštaringi. Tačiau daugelis autorių sutaria, kad atvirumas labiausiai susijęs su kūrybiškumu (Leung ir C. Chiu, 2008; Wolfradt, Pretz, 2001; J. Huang, L. Zhang, 2001). Pedagogams ir tėvams būtų svarbu gebėti atpažinti kūrybingos asmenybės savybes ir žinoti asmenybės bruožus, ypač tuos, kurie yra susiję su kūrybingumu. Šitaip galėtų labiau atkreipti į tai dėmesį ir sudaryti tinkamesnes ugdymo sąlygas kūrybingai asmenybei ugdyti.

Gimimo eiliškumas ir asmenybės ypatumai. Gimimo eiliškumo ir kūrybiškumo bei asmenybės bruožų sąsajų tyrimų Lietuvos mokslininkų darbuose beveik nėra, o užsienio autorių tyrimų rezultatai gana prieštaringi. Ugdytojams svarbu atkreipti dėmesį į galimą gimimo eiliškumo įtaką geriau suprasti ypatumus, kurių galėtų dėl to atsirasti.

Teoriškai gimimo eiliškumo įtaką vaiko ugdymui pirmasis tyrė A. Adleris (cit. pgl. A. Bagdonas ir kt., 1996). A. Perminas ir kt. (2004), remdamasis A. Adlerio teorija, teigia, kad asmenybė formuojasi per keletą pirmuosius gyvenimo metus. Vaiko gimimo eiliškumas suteikia tik galimybę, o ne garantiją įgyti vienokį ar kitokį specifinį patyrimą. Pagal gimimo eiliškumą galima numatyti tam tikro žmogaus tikslus

ir asmenybės savybes. Gimimo eiliškumas turi reikšmės gyvenimo stiliaus formavimuisi. Jei vaikas turi tuos pačius tėvus ir auga panašiomis gyvenimo sąlygomis, jų socialinė aplinka vis tiek nėra identiška.

Per pastarąjį šimtmetį daugelis tyrėjų bandė nustatyti, pirmagimių statusas palengvina kūrybiškumą ar jam kliudo. M. Baer ir kt. (2005) atskleidė, kad pirmagimių, augančių tarp brolių / seserų, kūrybiškumas didėjo tada, kai broliai / seserys buvo jaunesni mažiau nei trejais metais nuo vyresnėlio, tačiau jų kūrybiškumas mažėjo, kai broliai / seserys buvo jaunesni trejais ar daugiau metų.

Negausūs Lietuvoje atlikti tyrimai parodė, kad jauniausi vaikai šeimoje yra labiau ekstravertiški už vyriausiuosius vaikus šeimoje. Kūrybiškumu išsiskyrė vienturčiai ir jauniausi vaikai šeimoje, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp kūrybiškumo ir gimimo eiliškumo nerasta (Strazdienė, 2010). A. Bagdonas ir kt. (1996) savo tyrime pažymėjo, kad pirmagimiai gerokai lenkė vėliau gimusius vaikus savo verbaliniais gebėjimais, o erdvinės vaizduotės gebėjimai mažiau priklausė nuo gimimo eiliškumo. Pirmagimiai taip pat buvo pažangesni mokymosi ir karjeros srityje. Jie dažniau negu vėliau gimusieji vaikai įgydavo aukštąjį išsilavinimą, buvo labiau orientuoti į laimėjimus, motoriška aktyvesni.

Lietuvoje kūrybiškumo problema pradėta sistemingai tirti tik XX a. pabaigoje. Per praėjusį laikotarpį atsirado nemažai straipsnių, skirtų kūrybiškumo fenomenui analizuoti, daugiausia dėmesio skiriama kognityviniams ir asmenybiniams kūrybiškumo komponentams bei kūrybiškumo ugdymo galimybėms tirti. Iki šiol daugelis užsienio ir Lietuvos tyrėjų darbų buvo

skirti kognityviniams kūrybiškumo komponentams tirti. Todėl šiame straipsnyje suformuluota *mokslinė problema* skirta iki šiol Lietuvoje beveik netirtam – asmenybės kūrybiškumo aspektui nagrinėti, siekiant nustatyti galimas asmenybės kūrybiškumo, asmenybės bruožų ir gimimo eiliškumo sąsajas.

Tyrimo tikslas – nustatyti ir palyginti socialinių mokslų ir meninio profilio studentų kūrybiškumo ir asmenybės bruožų bei gimimo eiliškumo sąsajas.

Tyrimo metodika

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo LEU socialinių mokslų (psichologijos specialybės) ir meninio profilio (šokio, dailės, muzikos ir teatro) studentai (N = 101). Socialinių mokslų studentų imtyje (N = 48) buvo 48 merginos ir 2 vaikinai, o meninio profilio studentų imtyje (N = 53) – 39 merginos ir 14 vaikinių. Tiriamųjų amžiaus vidurkis 22 metai.

Vertinimo priemonės. Naudotos šios metodikos: E. E. Tunik klausimynas kūrybingai asmenybei tirti ir Didžiojo penketo klausimynas asmenybės bruožams nustatyti. Taip pat buvo pateikiama anketa, skirta gimimo eiliškumui ir vaikų skaičiui šeimoje nustatyti.

E. E. Tunik klausimynas skirtas kūrybingai asmenybei tirti. Klausimyną sudaro 50 teiginių, kurie skirti nustatyti keturis su kūrybiškumu susijusius ypatumus (Cronbacho alfa 0,83). Klausimyną sudaro keturios subskalės: polinkis rizikuoti (13 klausimų), vaizduotė (12 klausimų), smalsumas (12 klausimų) ir sudėtingumas (13 klausimų). Atsakydami į teiginius tiriamieji turi pasirinkti vieną iš jiems tinkamų atsakymo variantų: „Teisinga“, „Iš dalies teisinga“, „Ne“, „Negaliu nuspręsti“.

Didžiojo penketo klausimynas (*Big Five Inventory*, O. D. John) skirtas asmenybės bruožams nustatyti. Klausimyną sudaro 44 teiginiai, kurie matuoja penkis asmenybės bruožus (Cronbacho alfa – 0,85). Klausimyne yra penkios subskalės: ekstraversijos (angl. *Extraversion*) – 8 klausimai, pritarimumo (angl. *Agreeableness*) – 9 klausimai, sąžiningumo (angl. *Conscientiousness*) – 9 klausimai, neurotiškumo (angl. *Neuroticism*) – 8 klausimai ir atvirumo (angl. *Openness*) – 10 klausimų. Teiginius prašoma įvertinti 5 balų Likerto skale – nuo 1 („Visiškai nesutinku“) iki 5 („Visiškai sutinku“). F. C. Worrell ir E. Cross (2004) apibūdina kiekvieną iš šių bruožų, nurodydami, kad *ekstraversija* apima tokius bruožus: visuomeniškumas, aktyvumas, teigiamas emocionalumas. *Neurotizmas* yra vienintelis iš penkių bruožų, kuris susijęs su nepageidaujamu elgesiu. Šis veiksnys susijęs su neigiamomis emocijomis, susirūpinimu, trikdančių emocijų (nerimo, priešiško, nesaugumo, kaltės ir kt.) išgyvenimu. *Sąžiningumas* yra siejamas su elgesiu, kuris yra skirtas siekti tikslo. Sąžiningumas siejamas su impulsyvumo kontrole, drausmingumu, organizuotumu ir pasitenkinimo atidėjimu tinkamam laikui. *Sutarimas* apibūdinamas kaip rūpestis žmonėmis, pasireiškiantis altruizmu, prierašumu, gebėjimu užjausti, nekonfliktiškumu, santykių puoselėjimu. *Atvirumas* apibūdinamas kaip gebėjimas priimti naujas idėjas ir patirti, neteikiant pirmenybės įprastiems ir praktiškiems dalykams.

Gimimo eiliškumo vertinimas. Gimimo eiliškumui išsiaiškinti buvo pateikta klausimų apie gimimo eilę ir vaikų skaičių šeimoje.

Duomenys apdoroti naudojant *SPSS 16.0.0 statistinį paketą*.

Tyrimo rezultatai

Buvo atliktas socialinių mokslų ir meninio profilio studentų kūrybiškumo įverčių palyginimas naudojant Stjudento t kriterijų (1 lentelė).

Palyginus socialinių mokslų ir meninio profilio studentų kūrybiškumo įverčius matyti, kad meninio profilio studentai ($57,72 \pm 11,75$) yra šiek tiek kūrybingesni

negu socialinių mokslų studentai, tačiau pritaikius Stjudento t kriterijų, matyti, kad statistiškai reikšmingų skirtumų tarp skirtingų specialybių studentų kūrybiškumo nerasta ($t(101) = 1,504, p = 0,136$).

Duomenys apie abiejų grupių studentų kūrybiškumo ir asmenybės bruožų sąsajas pateikiami 2 lentelėje. Kadangi duomenų pasiskirstymas yra normalusis, duomenys

1 lentelė. Studentų kūrybiškumo ypatumų palyginimas

	Socialinių mokslų studentai		Meningo profilio studentai		t testas		
	\bar{x} (vidurkis)	σ (standartinis nuokrypis)	\bar{x} (vidurkis)	σ (standartinis nuokrypis)	Stjudento t	df (laisvės laipsnis)	p
Kūrybiškumas	53,75	14,454	57,72	11,746	1,504	90,708	0,136

* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai $p < 0,05$

2 lentelė. Studentų kūrybiškumo ir asmenybės savybių įverčių palyginimas

		Kūrybiškumas
Ekstraversijos skalės įverčių suma	Pearson'o koreliacijos koeficientas (r)	0,152
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,129
	N (tiriamųjų skaičius)	101
Sutarimo skalės įverčių suma	Pearson'o koreliacijos koeficientas (r)	0,001
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,992
	N (tiriamųjų skaičius)	101
Sąžiningumo skalės įverčių suma	Pearson'o koreliacijos koeficientas (r)	-0,101
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,314
	N (tiriamųjų skaičius)	101
Neurotizmo skalės įverčių suma	Pearson'o koreliacijos koeficientas (r)	-0,034
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,733
	N (tiriamųjų skaičius)	101
Atvirumo skalės įverčių suma	Pearson'o koreliacijos koeficientas (r)	0,416*
	Statistinis reikšmingumas (p)	0,000
	N (tiriamųjų skaičius)	101

* – skirtumai statistiškai reikšmingi, kai $p < 0,001$

intervaliniai, o ne ranginiai, taikyta Pearson'o koreliacija.

Kaip matyti iš 2 lentelės, nustatytas tik vienas statistiškai reikšmingas koreliacinis studentų kūrybiškumo ir atvirumo ryšys ($r = 0,416$, $p = 0,000$).

Taip pat buvo atliktas skirtingo lygio

studentų kūrybiškumo įverčių ir asmenybės bruožų įvertinimo rezultatų palyginimas. Duomenys pateikiami 3 lentelėje.

Kaip matyti iš 3 lentelės, rastas tik vienas statistiškai reikšmingas skirtumas ($t(101) = -3,519$, $p = 0,01$). Vadinasi, tiriamieji, kurių kūrybiškumas didesnis už

3 lentelė. Skirtingo kūrybiškumo lygio studentų asmenybės bruožų įverčiai

	Kūrybiškumo įverčiai	\bar{x} (vidurkis)	σ (standartinis nuokrypis)	Standartinės paklaidos vidurkis	t testas		
					Studento t	df (laisvės laipsnis)	p
Ekstraversijos skalės įverčių suma	Mažomis už vidutinį kūrybiškumas	27,46	4,741	0,896	-0,710	59,158	0,481
	Didesnis už vidutinį kūrybiškumas	28,26	5,764	0,675			
Sutarimo skalės įverčių suma	Mažesnis už vidutinį kūrybiškumas	31,21	5,336	1,008	0,019	45,687	0,985
	Didesnis už vidutinį kūrybiškumas	31,19	4,923	0,576			
Sąžiningumo skalės įverčių suma	Mažesnis už vidutinį kūrybiškumas	30,11	5,412	1,023	0,078	48,485	0,938
	Didesnis už vidutinį kūrybiškumas	30,01	5,350	0,626			
Neurotizmo skalės įverčių suma	Mažesnis už vidutinį kūrybiškumas	26,11	5,795	1,095	0,458	51,755	0,649
	Didesnis už vidutinį kūrybiškumas	25,51	6,151	0,720			
Atvirumo skalės įverčių suma	Mažesnis už vidutinį kūrybiškumas	33,46	5,037	0,952	-3,519	43,227	0,001*
	Didesnis už vidutinį kūrybiškumas	37,26	4,337	0,508			

* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai $p < 0,05$

vidutinį ($37,26 \pm 5,04$), yra labiau atviresni negu mažiau kūrybingi studentai ($33,46 \pm 4,33$).

Taip pat buvo siekiama nustatyti socialinių mokslų (psichologijos specialybės studentų) ir meninio profilio studentų asmenybės bruožų skirtumus. Rastas tik vienas statistiškai reikšmingas skirtumas ($t(101) = -4,479$, $p = 0,00$). Paaiškėjo, kad meninio profilio studentų atvirumas yra aukštesnis ($38,09 \pm 4,143$) negu psichologų ($34,13 \pm 4,71$).

Pateikiami (4 lentelėje) rezultatai, gauti palyginus studentus pagal gimimo eiliškumo ir kūrybiškumo įverčius. Kūrybiškumo ir gimimo eiliškumo palyginimas buvo atliekamas taikant vienfaktorinę dispersinę analizę ANOVA (One – Way ANOVA).

Kaip matyti iš 4 lentelės, vienturčiai

($59,07 \pm 8,96$) ir jauniausi vaikai šeimoje yra kūrybingiausi ($56,10 \pm 14,59$). Mažiau kūrybingi – viduriniai ($53 \pm 10,24$) ir vyriausieji ($54,92 \pm 13,59$) šeimoje tiriamieji. Pritaikius vienfaktorinę dispersinę analizę ANOVA ir palyginus kūrybiškumo vidurkius pagal gimimo eiliškumą, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta ($p = 0,710$).

Palyginus asmenybės savybes ir gimimo eiliškumo ypatumus, aukščiausi įvertinimai nustatyti suskaičiuavus atvirumo skalės įverčius – visi respondentai buvo vienodai atviri (vyriausias $35,65 \pm 5,29$, vienturtis $37,07 \pm 4,95$, jauniausias $36,19 \pm 4,43$, vidurinis $37,38 \pm 4,87$). Mažiausi įvertinimai gauti pagal neurotizmo skalės įverčius. Labiausiai neurotiški buvo viduriniai vaikai, kitų tiriamųjų vidurkiai pasiskirsto tolygiai (vyriausias $26,51 \pm 6,32$, vienturtis

4 lentelė. *Studentų pasiskirstymas pagal gimimo eiliškumo ir kūrybiškumo įverčius*

Kūrybiškumas					
		\bar{x} (vidurkis)	σ (standartinis nuokrypis)	Standartinė paklaida	
Vidurinis vaikas šeimoje		53,00	10,240	3,620	
Jauniausias vaikas šeimoje		56,10	14,587	2,251	
Vienturtis vaikas šeimoje		59,07	8,957	2,394	
Vyriausias vaikas šeimoje		54,92	13,586	2,234	
Iš viso		55,83	13,187	1,312	
	Kvadratų suma	Laisvės laipsniai	Vidurkio kvadratas	F kriterijus	p
Tarp grupių	244,834	3	81,611	0,462	0,710
Grupių viduje	17145,304	97	176,756		
Iš viso	17390,139	100			

* skirtumai statistiškai reikšmingi, kai $p < 0,05$

26,57 ± 7,06, jauniausias 25,19 ± 5,86, vidurinis 22,75 ± 6,32). Sutarimo įverčiai (vyriausias 31,62 ± 5,26, vienturtis 29,71 ± 3,73, jauniausias 30,88 ± 5,09, vidurinis 33,5 ± 5,24), kaip ir sąžiningumo (vyriausias 29,78 ± 5,95, vienturtis 28,29 ± 3,73, jauniausias 30,48 ± 5,09, vidurinis 32 ± 5,24), atsižvelgiant į gimimo eiliškumą, buvo panašūs.

Jauniausieji vaikai šeimoje yra labiau ekstravertiški nei vyresni vaikai ($p = 0,045$). Tarp kitų asmenybės savybių ir gimimo eiliškumo statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta.

Norint nustatyti, kurie vidurkiai skiriasi, taikytas *post hoc* Boferroni kriterijus. Buvo nustatytas vienas statistiškai reikšmingas vidurkių skirtumas pagal ekstraversijos skalę: jauniausieji tiriamieji pagal gimimo eiliškumą yra labiau ekstravertiški nei vyriausieji respondentai ($p = 0,045$).

Tyrimo rezultatų aptarimas

Palyginus meninio profilio ir psichologiją studijuojančių studentų kūrybiškumo skirtumus statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta. Paaiškėjo, kad tiek socialinių mokslų, tiek meninio profilio studentų asmenybės kūrybiškumas pasireiškia visais keturiais matuojamais asmenybės kūrybiškumo rodikliais – polinkiu rizikuoti, vaizduotės raiška, smalsumu ir polinkiu į sudėtingumą. Tai patvirtino ir O. Brijūnaitės (2010) tyrimas, atskleidęs, kad meninio profilio studentų ir LEU socialinių mokslų studentų asmenybės kūrybiškumo įverčiai statistiškai nesiskyrė. Galima daryti prielaidą, kad jų kūrybiškumo įverčiai nesiskiria todėl, kad socialinių mokslų studentai (psichologijos specialybės), studijuojantys LEU, mokymosi metu atlieka nemažai kūrybinių užduočių, kurios žadina susidomė-

jimą ir motyvaciją, suteikia galimybę pažinti, ugdyti ir pritaikyti savo kūrybinius gebėjimus (Grakauskaitė-Karkockienė, 2005, 2007, 2012).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad meninio profilio ir socialinių mokslų (psichologijos specialybės) studentai pasižymi panašiais asmenybės bruožais: ekstraversijos, sutarimo, sąžiningumo ir neurotizmo skalių įverčiai buvo labai panašūs. Statistiškai reikšmingai skyrėsi tik vienos, atvirumo skalės, įverčiai. Galima daryti išvadą, kad meninio profilio studentams būdingesnis atvirumas. Panašių tyrimų nepavyko rasti, todėl būtų tikslinga nuodugniau patyrinėti skirtingo profilio studentų asmenybės bruožų skirtumus.

Kaip parodė tyrimo rezultatai, statistiškai reikšmingas buvo nustatytas tik studentų kūrybiškumo ir atvirumo įverčių ryšys ($r = 0,416$, $p = 0,000$). Tokius duomenis gavo ir kiti autoriai. A. K. Leung ir C. Chiu (2008) nustatė, kad atvirumas labiausiai susijęs su kūrybiškumu. U. Wolfradt ir J. E. Pretz (2001) tyrimai taip pat patvirtina, kad atvirumas yra bene vienintelė asmenybės savybė, būdinga visoms kūrybingoms asmenybėms. J. Huang ir L. Zhang (2001) tyrė mąstymo ypatumus ir nustatė, kad mąstymo tipas, kuris skatina kūrybiškumą, yra susijęs su asmenybės atvirumu.

Nerasta statistiškai reikšmingo ekstraversijos ir kūrybiškumo įverčių ryšio ($r = 0,152$, $p = 0,129$). Kitų autorių tyrimų rezultatai yra prieštaringi. Nors manyta, kad ekstraversija stipriai susijusi su kūrybiškumu, tačiau A. MacKinnon (cit. pgl. Wolfradt, Pretz, 2001) teigia, kad kūrybingiems asmenims būdingesnė intraversija.

Sutarimo rodikliai taip pat nesusiję su kūrybiškumu ($r = 0,01$, $p = 0,992$). Panašius rezultatus pateikė U. Wolfradt ir

J. E. Pretz (2001). Jie nurodė, kad nėra aki-vaizdaus kūrybiškumo ir sutarimo ryšio. Tačiau S. Y. Sung ir J. N. Choi (2009) savo tyrime pateikia kitokių duomenų. Pasak jų, kūrybiškumo ir sutariamumo sąsaja buvo stipri tų asmenų, kurie pasižymėjo menkesne motyvacija.

Sąžiningumo įverčiai taip pat nesusiję su kūrybiškumu ($r = -0,101$, $p = 0,314$). Panašias išvadas pateikia ir U. Wolfradt ir J. E. Pretz (2001). Jie teigia, kad sąžiningumas yra silpnai susijęs su kūrybiškumu. Tik R. McCrae (1987, cit. pgl. Wolfradt ir Pretz, 2001) kėlė hipotezę, kad kūrybingi asmenys turėtų būti sąžiningi, tačiau paaiškėjo, kad sąžiningumas ir kūrybiškumas turėjo stiprų ryšį tik tada, kai asmenys vertino patys save, tačiau kai vertino kiti asmenys, sąsaja nebuvo nustatyta.

Tarp kūrybiškumo ir neurotiškumo įverčių taip pat nerasta statistiškai reikšmingų skirtumų ($r = -0,034$, $p = 0,733$). U. Wolfradt ir J. E. Pretz (2001) teigimu, kad dauguma tyrimų neparodė jokio kūrybiškumo ir neurotiškumo ryšio.

Palyginus gimimo eiliškumą su asmenybės savybėmis, gautas statistiškai reikšmingas skirtumas pagal ekstraversijos skalę. Jauniausieji vaikai šeimoje buvo labiau ekstravertiški už vyriausiuosius vaikus šeimoje ($p = 0,045$). F. J. Sulloway (1995) tyrimai parodė, kad labiau ekstravertiški yra pirmagimiai. F. J. Sulloway savo tyrimo rezultatus aiškina tuo, kad ne tik nuo gimimo eilės šeimoje, bet ir nuo daugelio kitų veiksnių (gyvenimo sąlygų, socialinės aplinkos, santykių su tėvais ir kt.) priklauso, kokios asmenybės savybės susiformuos. Tačiau T. Jefferson ir kt. (1998) gauti rezultatai yra panašūs į straipsnyje pateikto tyrimo rezultatus – jauniausieji

vaikai taip pat buvo labiau ekstravertiški už vyresnius.

Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad pirmagimiai nebuvo kūrybiškesni ($\bar{x} = 54,92$) už vėliau gimusiuosius. Atvirkščiai, kūrybiškesni buvo vienturčiai ($\bar{x} = 59,07$) ir jauniausieji ($\bar{x} = 56,10$) vaikai šeimoje, tačiau skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi ($p = 0,710$). Kaip teigia M. Baer ir kt. (2005), dauguma autorių nesutaria, koks yra kūrybiškumo ir gimimo eiliškumo ryšys. Vieni tyrimai patvirtina, kad pirmagimiai yra kūrybiškesni, kiti teigia priešingai – pirmagimiai pernelyg laikosi tradicijų ir negali būti kūrybingi. Dar kiti tyrimai nepatvirtina jokio gimimo eiliškumo ir kūrybiškumo ryšio. D. Schubert ir kt. (1977), tyrę muzikos kompozitorių kūrybiškumą ir gimimo eiliškumą, pateikė išvadas, kad nebuvo pastebėta jokio kūrybiškumo ir gimimo eiliškumo ryšio. Pasak autorių, pirmagimystė, o ypač buvimas vienturčiu yra pernelyg sureikšminami. Tačiau C. Chopp ir B. Kerr (1999) pateikė išvadas, kad tarp jų tirtų kūrybingų mokslininkų, matematikų ir rašytojų daugiau negu pusė buvo pirmagimiai. Tačiau šie autoriai pabrėžia, kad pirmagimių kūrybiškumas labai priklauso nuo aplinkos, kurioje jie auga.

Apibendrinus galima teigti, kad šio tyrimo duomenys atitinka kai kuriuos kitų autorių gautus rezultatus. Tačiau siekiant išvengti tyrimo ribotumų, reikėtų atlikti išsamesnius tyrimus su platesne tiriamųjų imtimi ir naudojant įvairesnes metodikas kūrybiškumui ir asmenybės bruožams nustatyti.

Išvados

Menininio profilio studentai yra nedaug kūrybiškesni už psichologiją studijuojan-

čius tiriamuosius, tačiau statistiškai reikšmingo skirtumo nepastebėta. Nustatyta, kad visų tirtų studentų kūrybiškumo įverčiai teigiamai susiję su vienu iš tirtų asmenybės bruožu – atvirumu.

Palyginus socialinių mokslų ir meninio profilio studentų asmenybės bruožų įverčių skirtumus paaiškėjo, kad menininkai yra atviresni negu psichologiją studijuojantys tiriamieji. Kitų pasiskirstymas meninio ir socialinio profilio studentų asmenybės bruožų (ekstraversijos, sutarimo, sąžiningumo ir neurotiškumo) buvo tolygus.

LITERATŪRA

Baer, M.; Hollingshead, A. B.; Jacobsohn, G. C.; Oldham, G. R. (2005). Revisiting the Birth Order – Creativity Connection: The Role of Sibling Constellation. *Creativity Research Journal*, Vol. 17, No. 1, p. 67–77.

Bagdonas, A.; Greblikiene, R.; Kaniavienė, Ž. (1996). Gimimo eiliškumas – svarbus individualios raidos veiksnys. *Psichologija*, t. 15, p. 51–56.

Brijūnaitė, O. (2010). Meninio profilio ir socialinių mokslų studentų asmenybės kūrybiškumo ir empatijos ypatumų sąsajos. Bakalauro darbas, VPU.

Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity. Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: Harper Perennial.

Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2003). *Kūrybos psichologija*. Vilnius: Logotipas.

Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2005). Būsimųjų pedagogų kūrybiškumo ugdymo ypatumai mokantis pagal specialią programą. *Pedagogika*, t. 79, p. 91–96.

Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2007). Pedagoginio profilio studentų kūrybiškumo pokyčiai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, t. 17, p. 66–77.

Grakauskaitė-Karkockienė, D. (2013). Meno terapijos taikymas psichologijos paskaitose. *Tarptautinės mokslinės konferencijos „Meno terapija: realijos ir perspektyvos“ medžiaga*. Šiaulių universitetas, p. 35–41.

Guilford, P. (1950) Creativity. *American Psychologist*, Vol. 5, p. 444–454.

Helson, R. (1999). *Encyclopedia of Creativity*, Vol. 2, p. 361–371.

Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp ekstraversijos ir gimimo eiliškumo. Paaiškėjo, kad jauniausieji vaikai šeimoje yra labiau ekstraversiški už vyriausiuosius vaikus. Kitų asmenybės bruožų ir gimimo eiliškumo statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta.

Vienturčiai ir jauniausieji vaikai išsiskyrė didesniu kūrybiškumu negu vyriausieji ir vidurinieji vaikai. Tačiau statistiškai reikšmingų kūrybiškumo ir gimimo eiliškumo skirtumų nerasta.

Huang, J.; Zhang, L. (2001). Thinking Styles and the Five – Factor Model of Personality. *European Journal of Personality*, Vol. 15, p. 465–476.

John, O. D. The Big Five Inventory. [žiūrėta 2013-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.ocf.berkeley.edu/~johnlab/bfi.htm>

Kodman, F. (1984). Some personality traits of superior university students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, Vol. 12, p. 135–138.

Leung, A. K.; Chiu, C. (2008). Interactive Effects of Multicultural Experiences and Openness to Experience on Creative Potential. *Creativity Research Journal*, Vol. 20 (4), p. 376–382.

Olszewski-Kubilius, P. (2000). The Transition from Childhood Giftedness to Adult Creative Productiveness: Psychological Characteristics and Social Supports. *Roeper Review*, 2000; Vol. 23 (2). [žiūrėta 2013-03-14]. Prieiga per internetą: http://aorresearch.tripod.com/no-3giftedness_creative.pdf

Perminas, A.; Goštautas, A.; Endriulaitienė, A. (2004). *Asmenybė ir sveikata: teorijų sąvadas*. Kaunas: VDU leidykla.

Schubert, D.; Wagner, M. E.; Schubert, H. J. P. (1977). Family constellation and Creativity: firstborn predominance among classical music composers. *The Journal of Psychology*, Vol. 95, p. 147–149.

Sheldon, K. M. (1995). Creativity and Self-Determination in Personality. *Creativity Research Journal*, Vol. 8 (1), p. 25–36.

Strazdienė, A. 2010. *Studentų kūrybiškumo, asmenybės savybių ir gimimo eiliškumo sąsajų ypatumai*. Bakalauro darbas. VPU.

Sulloway, F. J. (1995). Birth Order and Evolutionary Psychology: A Meta-Analytic Overview. *Psychological Inquiry*, Vol. 6, No.1, p. 77–80.

Sung, S. Y.; Choi J. N. (2009). Do Big Five Personality Factors affect Individual Creativity? The Moderating Role of extrinsic motivation, *Social Behavior and Personality*, Vol. 37 (7), p. 941–956.

Wolfardt, U.; Pretz, J. E. (2001). Individual

Differences in Creativity: Personality, Story Writing, and Hobbies, *European Journal of Personality*, Vol. 15, p. 297–310.

Worrell, F. C.; Cross, W. E., Jr. (2004). The Reliability and Validity of Big Five Inventory Scores with African American College Students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, Vol. 32 (1), p. 18–32.

STUDENTS' CREATIVITY, PERSONALITY TRAITS, AND BIRTH ORDER

Daiva Grakauskaitė-Karkockienė

S u m m a r y

The aim of this study was to investigate the relationship between creativity, personality traits, and birth order among students. The subjects included social science and art students (n = 101, age 22 years of the) from Lithuanian Educological University. Students of social science (N = 48) and of art (dance, art, music, and theatre) have been investigated.

Creativity was evaluated employing the E.E. Tunik questionnaire. It was used to estimate such characteristics of creativity as tendency to risk, imagination, curiosity, and complexity. Personality traits were assessed using the Big Five questionnaire (by O. D. John). The questionnaire consists of 44 propositions and has five subscales: extraversion, agreeableness, conscientiousness, neuroticism, and openness. The students were also asked about their birth order in their own family as well as how many

children there were grown in the family. The aim of the study was to explore the relationship between students' creativity, personality traits, and birth order.

It was revealed that art students were slightly more creative than social science students. However, the difference was not statistically significant. The results also showed a positive relationship between creativity and openness ($r = 0.416$, $p = 0.000$). There were no other statistically significant correlations between creativity and other personal traits. The youngest children in the family were more extravert than the elder ones ($p = 0.045$). There was no significant difference between creativity and birth order.

Key words: creativity, personality traits, birth order, art and social science students

Iteikta: 2013 05 20

Priimta: 2013 06 27